

ИЛИЈА М. ЖИВАНЧЕВИЋ

КЕЛТИ И СРБИ

Данас се сматра да су келтски обичаји, језик и вера најбоље сачувани у Бретањи, Велсу и Ирској. Келтисти су у ирским сагама открили највеће келтско божанство, Луг, чије име носи велики број важних места као Лион, Lugdunum, итд. Помоћу тих истих сага покушали су и да значај поменутога божанства објасне тражећи му право место у верском систему Келта и круг његових пратилаца у митологији.

Иако готово влада сагласност да је Луг највеће келтско божанство, келтисти нису сложни у схватању његове природе; јер, док једни, заједно са Цоном Рисом (John Rhys), сматрају да је Луг сунчано божанство, докле га други, са д'Арбоа де Жибенвиллом (d'Arbois de Jubainville), идентификују са римским Меркуром.

У чланку "Le dieu Lug, la terre mere et les Lugoves", у "Revue Archeologique" (1914, II стр. 205—230) Ж. Лот (J. Loth), члан француског Института, изложио је дотадања мишљења по овом питању и дао своје закључке. Према њему, своје мишљење да је Луг сунчано божанство Рис поткрепљује доказима из ирске саге која се зове Смрт Туиренине деце као и етимологијом саме речи Луг. Јер у поменутој саги, сјај Лугова лица и чела био је сличан сјају сунца на западу: било је немогућно гледати његово лице, толико је сијало. А на другом месту, кад Луг скида кацигу, његово се лице и чело засијају као сунце натоплијег дана жаркога лета. Бреас, син Балора, старешине Фомора, народа који ратује са Луговим народом, каже: Чуди ме да данас сунце изгрева на западу (Луг треба да је долазио са запада), а сваког другог дана на истоку. — Боље је што је тако, кажу му други. — А, шта је друго? пита их Бреас. — Сјај лица Луга Ламхфаде, одговорили су они.

Етимолошки, Луг би требало да се идентификује са Леом (Lleu), са главним јунаком из галског мабинога, романа о Мату аб Матонвиу, јер Леу галски значи светлост. Са Рисом се у овоме слаже Педерсен (Pedersen), али је Лот побио ово мишљење налазећи да између Луга и Леуа нема

никакве сродности ни уопште ни етимолошки, јер, вели, Лугу би требало да одговара галски *Leuwu*, *lōwu* а не *lleu*.

Али, како не може етимолошки да се утврди идентичност Луга и Леуа, исто тако, мисли Лот, Лугу не одговара ни она етимологија коју му даје Херикус (*Hericus*) у "Животу св. Германа" где каже: *Lucduno .. quod sit mons lucidus*. "*Lucdun*" Херикус не пише са *g* већ са *s*, из чега излази, вели Лот, да је за њега етимологија речи Луг од латинске речи *lux* — светлост, што није правилно.

Постоји у ирским текстовима Средњег века реч луг, други падеж лога, подударна са именом овога загонетног божанства. Значење те речи још није одређено. У епу Флед Крикренд јунак *Loegaire* има крик лава и дивљи ужас лога (други падеж од речи луг). Виндиш (*Windisch*) ову реч луг преводи са ватра, али без одговорности. Овај луг је, код Педерсена, идентификован са рисом, а и реч рис — *lunx* има корен *lux* — светлост, од чега и долази његово име, јер има сјајне очи. У овом тумачењу са Педерсеном слаже се и Куно Мајер (*C. Meyer*), из чега би изишло да Луг није божанство него животиња. Верујући и у овакву претпоставку, Лот закључује да је могућно да је у времену пре ирских сага рис био у Луговом кругу.

У једном ставу епопеје "Друга битка Мојтуре", Луг игра најглавнију улогу. Пред битку Луг жели да уђе у Тарине дворе. При улазу вратар га пита чиме се бави. "Столарским занатом", следује одговор. За овим се ређају и многа друга занимања. Код Таре све то имају. Али краљ Нуаду га проба на игри шаха, где се Луг показује непобедив и због тога га примају.

Пред пуштање у двор Луга зову *Samhildánach*, а *samh* се често везује за луг. Лот сматра да Луг *Idanach* значи Луг са многим даровима. Што се тиче речи *samh* Хв. Стокс (*Wh. Stokes*) сматра да је то грчки префикс ама, према чему *Samhildánach* би значило лично онај који има много дарова. Али из текста ирских сага ово значење не може да се закључи. Једино значење које би могло да се да речи *samh* јесте лето. *Samhildánach* би, дакле, значило лето са многим даровима које доноси. Јер, не треба заборавити, вели Лот, да *Samhildánach* није епитет Луга. На четири места *samh* замењује Луг, из чега је јасно да је за писца епопеје *samh*, лето, синоним Луга. Ова епопеја је, свакако, каснијега датума, имајући на уму и игру шаха, а сматра се да треба да је била позната у Ирској око XII века. Ради поткрепљења ове етимологије — Луг, светлост, могло би се додати да старокелтска реч "лугра" значи звезда луга. До овога су истовремено дошли и Лот и Педерсен.

Поред многих других тумачења предлаже се тумачење Луга са гавран. Код Ираца као код Гала, гаврани претстављају ратне чете. У извесним текстовима ирским, бог рата је гавран. Де Жибенвил тумачи име једног друида који се помиње у животу светог Сиарана (*Ciaran*) *Lugbrand* речју "гавран Луга". Али ирски бран (*bran*) вели Лот, као и галски, има само једно *n* уместо два, што побија тврђење де Жибенвила.

У легендама гаврани Лугу доносе гласе о томе где се налази непријатељ, Фомор, који се тумачи као божанство смрти. Сем овога и на лионском

новцу налази се глава гаврана. Исто тако је у Оранжу, у Француској, нађен медаљон из I века по Хр. на коме је заштитник Лиона са скиптром, рог благостања и крај њега гавран на стени. То су, углавном, докази из којих Рис изводи да је Луг сунчано божанство.

За де Жибенвила Луг није сунчано божанство. Ослањајући се на Цезара (*De bello gall.* VI, 17) он сматра да је Луг Меркур, јер је и он многоструко обдарен као Меркур. У једној песми из 14 века G. Fionn O' Dalaigh велича божанство Луг: ниједно створење саздано од земље или воде, вели се у песми, не може се мерити по лепоти са њим; његов глас је звучнији од струна са харфе најбољих уметника.

Луг је и лекар. У епопеји *Tain bó Cúalnge* он лечи Кукулинова сина, рањеног, а Кукулина успављују његове чари, чари Луга, итд.

Извесним својствима Луг одговара Аполону, другима Меркуру, па и Марсу, услед чега су Рис и Жибенвил и сагласни да је Луг сложено божанство.

По овако детаљном излагању Лот даје своје закључке. Ако се хоће, вели, дубље да уђе у значење Луга и његове пратње, да се одреди његово митолошко место и круг у коме се налази, онда се мора дубље ући у ирске традиције. Само се помоћу њих може најприближније да реши проблем Луга, за чије се битисање несумњиво зна из натписа и спомена. Хришћански редактори ирских сага несумњиво су му дали својство самртника.

Но, има нешто што ни хришћанство није могло да збрише код Луга; то је његов празник Лугнасад (*Lugnasad*), који и данас носи то име у крајевима галског, односно гаелског језика, у Шкотској и на острву Ману. Иначе ирски текстови, а нарочито *Dindshenchas*, што значи стара историја брегова, кажу да је Луг установио ову свечаност у част Таилтије, *Tailtiu*, своје мајке. Таилтиу је кћи Могмора, велике равнице, земље смрти, Шпанија по претпоставци. Она умире у августу према *Dindshenchas*. Луг је установио празник у њену част. А сам Луг је обожаван нарочито на бреговима.

На тој светковини закључивали су се и бракови, што је још и данас у сећању становништва, нарочито из околине Келса (*Kells*), и одржавана је све до 1806 г. са традиционалним играма, али су је власти забраниле. Ова свечаност празновала се око самога гроба Таилтије. У Кармаку је била од нарочитог значаја. Народ је веровао да ће му бити година берићетна, имаће напретка у свему и биће независан од суседних племена ако је одржава, и она је у Кармаку одржавана сваке треће године, на Лугнасад, 1. августа. — Значење речи "насад" је нејасно. Према Рису Лугнасад би требало да значи Лугово венчање.

Лот у речи *Tailtiu* види корен *tal* са значењем земља. *Tailtiu* је синоним речи Троган (*Trogan*) по којој се и август зове. Према једном епу месец август се зове код Гаела и Бритона Троган, а први август Брон Трогин (*Bron Trogin*). Брон Трогин значи жалосни Троган и тумачи се тиме да се Троган жалости под теретом својих плодова. Троган је име земље. И Лот

непобитно утврђује, према разним текстовима, да је Троган земља и да је код старих Ираца август посвећен мајци земљи, па је у њену част и Луг установио свечаност на дан 1. августа. Развијајући даље тезу, Лот тврди да је значење земље и Ирске исто, јер Ериу (Eriu), други падеж Ерен (Erenn), јесте Ирска, а ириу (Irin), други падеж ирен (Irenn), је земља.

Култ Луга у Ирској свакако је био нераздвојен од култа земље. Она је његова мајка хранитељка и зато је у њену част и установио свечаност коју празнују сва гаелска племена.

У закључку, Лот се слаже са де Жибенвилом да је Луг Меркур, јер, вели, божанство чије име и данас носе четрнаест утврђења, Лион итд., божанство чији је култ био невероватно распрострањен нарочито код Келта на острвљу, није се могло изгубити тако нагло, одмах по доласку Римљана у Галију, него је и даље обожавано, али је добило само друго име — Меркур.

Мимо свих атрибута сунчаног божанства — и само генетичко име бога код Келта је *deivo-s*, свакако у почетку придев небесни, светли — Луг је, вели Лот, и божанство земље. што се види и из свечаности коју је у Ирској установио у част и славу земље.

Из овога излази даље, по Лоту, да су мистериозни Луговес једна врста матера из пратње Луга. Још у 1885 г. Гајдоз (Gaidoz) је, вели Лот, одличним разлозима побио де Жибенвилово гледиште, по коме је реч Луговес најобичнија и најједноставнија множина речи Луг, и утврдио да су Луговес друга божанства. За Виндиша су Луговес женска божанства, што иде у прилог тврђењу да су матере.

II

И поред тога што је детаљно и савесно претресао и ирске саге и друге радове о проблему, еминентни научник Лот у њима, дакле, није нашао несумњивих података за идентификовање келтских божанстава Луга и Луговеса, што значи да Ирска, иако сматрана као ризница келтизма, нема у овом конкретном случају тих несумњивих података.

Да ли је било потребно више продубити Херикусову етимологију, појављену у речи *Lucdun..?* У латинском језику, поред *luc* као корена речи *lux*, јавља се *luc* као корен речи *lucus*, са значењем гора, шума, а однос латинске речи *lucus* према келтској Луг не само није довољно испитан, него није уопште ни испитиван, иако је она употребљена баш у митолошком смислу.

У *Germania*, IX, *lucos... consecrant*; XXXIX *Est et allia luco reverentia*, а на многим другим местима Тацит говори о лукусу као светој шуми.

Сем *lucus-a*, према Тациту (*German. XI*), *in commune Hertham id est Terram mater.. colunt*, из чега је јасно да је поред *lucus-a*, као светог места, тадања

Германија обожавала и Hertham, мајку земљу.

Из овога се, даље, поставља питање да ли је и реч *lucus* латинског порекла или је, као Hertha, страног, па на туђ корен додат наставак *luc-us*, и тиме латинизирана? Ми знамо, *Lugdun* додат латински наставак. Ми, даље, знамо и из Лота на пример, да Лугдун није латинско име већ је на келтски за претварање *g* у *k*, што се, свакако, јавља и код речи *Lugdun*, *Lucdun*, где је очевидно да је *Lugdun* и у једном и у другом виду истог, келтског порекла. Из овог је, даље, свакако несумњиво да су *luc* и *lug* једно исто. Ово, разуме се, још не смета да *luc* буде корен од *lux* а не од *lucus*.

Да проверимо Тацита.
Кад *lucus* налазимо у Тацитовим извештајима као велико, веома велико германско светилиште, а Hertham, *Terram mater*, као обожавану *in commune* у Германији, морамо, ако су његови извештаји тачни, и данас наћи у германским племенима макар индиција и о једном и о другом. Јер, факат да германски радници у облику луг нису ништа открили у германским језицима, не треба да значи да појам не треба потражити и у другојачем облику.
У R. A., t XX. p., 1924 у чланку *Fanum et simulacrum dans la vie la plus ancienne de saint Samson*, који је читава ризница података, Лот је написао и ове редове:
Порекло шведске шуме Тиведен (*Tiveden*) било је предмет контроверзе скандинавских лингвиста. Та је контроверза остала без икаквог резултата све до појаве еминентног келтисте из Кристијаније С. Marstrander-а. Он је утврдио да *Tiveden* значи шума богова, да је сложена из старе норвешке речи тивар — богови, у множини, и од вед, шума. Германски облик је тива виду. Порекло јој је идентично са средњоирским *de* — фид, деид, божанска шума.

Тацит је, дакле, имао право. Постоји и данас његов *lucus* код германских племена, али само у германском називу. Но, иако се овим потврђује да је Тацитов извештај о шуми као светом месту код Германа тачан и да су Тацитов *lucus* и германски *tived*, тива виду итд. исто, ипак се не утврђује да су Луг и *lucus*, односно Луг и Тивед исто. Не треба заборавити да и за Цезара и за Тацита Германија није етнографски појам, већ географски. Она је Средња Европа и читава кошница разних народа. А, и код једног и код другога, Германи, етнографски узети, играју споредну улогу према другим племенима, која нису, етнографски, Германи у данашњем смислу. Из утврђене чињенице да је Тацит знао за свету шуму у Средњој Европи, и из чињенице да је није означио германским појмом Тивед, тива виду итд. као што је означио Hertha и објаснио латински, већ појмом *lucus*, требало би да значи да је он у Средњој Европи и тада нашао келтска племена од којих је и појам узео. Међутим, опет код еминентнога Лота (R. A. t. XX. serie. V. 1924) ми налазимо и следећу реченицу: "*Le deiuo — uidu celtique, le tiva vidu germanique, c'est le bois sacre, ou Celtes et Germains allaient invoquer la divinite. . .*" из чега излази јасно да *lucus* није ни старокелтски ни германски појам.

Чији је? — српски.

Где га је Тацит нашао?

Рим је свој политички престиж одржавао обавештајном службом и кад је била разбијена организација његове милитаристичке власти, ову службу је преузела црква. Њени мисионери су уходили разне народе и о њима слали својој врховној власти доставе. Тако су, у раном Средњем веку, у Средњој Европи, поменути Срби, Сјурби, Сораби, Сураби, Сараби. Њихови остаци се и данас тамо налазе. Њихово средиште, према Егинхарду, (L. Leger, *Les anciennes civilisations slaves*, p. 121, Payot) било је између Лабе и Сале, одакле су падали на Туринг, а њихови остаци данас се налазе на граници између Сакса и Пруске, у Лужици, и зову се Лулички Срби.

Лужица је деминутив од речи Луг. Али, сем ње, као што су, према Лоту, у Галији, четрнаест утврђења добила име по Лугу, тако су и у свима словенским земљама многа места добила назив такође по Лугу: Луже, Лужна, Лужец, Лужани, Лужанки, Лужнице, итд. (К. Кадлец: *Првобитно словенско право пре X века*, 1924 г., стр. 13., у преводу Т. Тарановског). Код Кадлеца се, истина, ови називи погрешно тумаче као каљуге, али је та погрешка дошла услед непознавања правила о претварању г у ж, што се, уосталом, јавља и у формирању француског језика.

Дакле, Тацит је Луг нашао у Германији, код Словена, Срба, из Средње Европе.

Подударност келтског луга са српским није обична језична случајност, јер и сви други појмови који означају Лугов круг имају еквивалент у српском језику. На пример епопеја "Друга битка Мојтуре" у којој Луг жели да уђе у Тарине дворе. Тара је једна од најлепших планина у Западној Србији, а ако је келтски Луг, као српски, шума, онда у овом конкретном случају треба да се персонификује долазак пролећа или лета на Тару. У келтској епопеји келтски Луг има епитет *Samhildánach*, а и сам Лот *samh* тумачи као Лето.

Код Срба гавран је ратни гласник, кобан. Он иде са придевом вран, али се употребљава и сам придев, као супстантива што је запазио још Ј. Грим.

"Полетела два врана гаврана,
Са Мишара, поља широкога...
Ја два врана, два по богу брата".
(Бој на Мишару, Вук, IV).

И ово одговара келтском и галском *bran*, код кога се, уместо српског в, јавља б, што је готово правило, јер је и *Gabriel* српски Гаврило.

И Фомор, везан са гавранима као гласницима смрти, потпуно је објашњив на српском. Јер, готово правило је да словенска реч, прелазећи у германски језик, у замену за словенско п добија германско ф. На пр. реч *volks, folk* је словенска. У старијем словенском, данас у руском, она гласи полк, плк. Код Срба, где је извршена вокализација сугласника л, плк се јавља као пук. Имајући ово на уму, фомор се објашњава сам по себи. Враћањем у Словенство, он губи германско ф и добија своје словенско п. Такав, он је помор — помор је српска реч и значи потпуно изумирање.

Везан за спев из епа који се објашњава може да значи јесен, када у лугу све вене и мре. Лако су, затим, објашњиве и тако велике чари луга као и његова музикалност, јер у њему живе славуји, а и име Кукулин се јавља у српским именима Куделин и Кулин.

Поставља се питање може ли се помоћу српског језика објаснити Lugnasad. Насад или расад, у српском је сађење. Лугнасад може бити сађење луга, дрвећа.

А шта је Bron Trogin? Жалост јесени?

Тацит Germ. (IX) вели: "pars Sueborum et Isidi sacrificat", а у R. H. R. livre C. 1929 у чланку L'Eleusinisme et la disgrâce des Danaïdes, CH. Picard. наводи, према наводу, један став из Плутархове расправе о Изиди и Озирису.

Плутарх нас обавештава, вели Пикар, да, у његово време, и у извесним местима Грчке, сејања су била пропраћена погребним обредима; зрно затрпано у земљу оплакано је као мртвац. Ако се у извесним местима Грчке, у Изидином култу, култу земље, сејање оплакивало, зашто, у том истом култу, не би било оплакивано и у другим крајевима Европе? Онда би Lugnasad било време сејања и оплакивања тога сејања. А венчање је том пригодом најпре симболично, а затим и реално — закључивање бракова. Сем овога у словенској митологији јавља се Тројан, коме још није одређено место. Могућно да он одговара Трогану, утолико пре што Срби често мешају г и ј, на пр.:

Јал'ће ми је царе поклонити,
Јали ће ми на мејдан изићи —

где је употребљена реч мејдан у место речи мегдан. — Марко Краљевић и Арапин, Вук II, бр. 65. Код Келта, даље, са Лугом се јавља и Мајка земља — Taitiu, корен tal. У српском језику површина земље зове се тле, а постоји израз: добити тал.

У (Germ. XXVI) Тацит каже: "Agri, pro numero cultorum ab universis in vices occupantur, quos mox inter se, secundum dignationem, partiuntur.. ."

Из овога се види и то да се код Срба још до данас сачувало, у термину, сећање на некадањи режим дељења земље — тла, тала, кад је код Словена земља била општа својина.

Има још један инетересантан моменат. Лот сматра да се земља, ириу, идентификује са Ирском — Ериу, други падеж Ерен. У Србији, баш Тара се налази у крају у коме живе Ере, а не треба смести с ума да и Hertha садржи ер. Остало би да се реч дун објасни на српском.

Код Келта дун претставља тврђаву, утврђење. То келтско утврђење било је двојако: 1.) или се градило земљаним насипима и каменом око места за становање, 2) или се место становања или одбране, град, ограђивало, поред земљаних насипа, и кољем. Оваквим келтским утврђењем служио

спаљивањем мртваца, и стилем који се зове геометријски; да су се у седмом веку пребацили преко Рајне и заузели Галију, где су у шестом веку постали врло моћни; одатле пали на Шпанију и заузели је до Кадикса, а истовремено направили и поход на Италију; да им је године 390 најпре пала Алиа у руке, а затим Рим, који су напустили, а задржали Северну Италију. Том приликом њихови пукови били су подељени — једни су били у Италији други су ушли на Балканско Полуострво и запосели његов северни део. Да су, други пут, око 280 г., у заједници са Илирима, заузели Македонију, Тесалију и Фокиду, а године 279 потисли су их Еолци. Из Тракије су били потиснути 220 год. а да су допирали на Исток до Мале Азије, на запад до Британских Острва.

Нека њихова племена — Трокми, Толисторомани и Тектосади била су нека врста латинских савезника, али их је Август потпуно присајединио 189 г. и Галију претворио у покрајину.

Данас се сматра, као што смо напоменули, да су се њихови обичаји и језик у многе и највише сачували у Бретањи, Велсу и Ирској.

Ово надирање Келта, белих људи са Севера на Шпанију, Италију итд., оставило је трага и у називима места и у митологији. У називима места у базену Средоземног Мора, нису ретка имена Бело, Болонија итд. Бело је српска, или ако се хоће, келтска реч, и означава светлу боју. Овом речју Французи су почели да означају лепо, јер њихов стари облик *bels*, бел, вокализујући као и у српском у истој речи, л у о, добио је *bé-o bé-au* опет као у српском. И из овога је јасно да су та места добила име по белим, лепим, насупрот мургастима, ружним људима.

Отуда је борба Келта са Римом борба белих племена са небелим племенима. Борба Келта у Шпанији је такође борба белих са небелима, исто и у Грчкој, итд. Ово се нарочито очитује у случају Рима приликом пунских ратова. За успешан исход рата са свакако небелом Картагином Рим је принуђен да узме нову веру, култ земље, еминентно келтски култ, култ "нордијаца", из чега је јасно да су бели у Риму били постали надмоћнији, услед чега је и наступило разрачунавање са Картагином.

Од пунског рата Римску државу треба сматрати као келтизовану — белу — у приличној мери, али не потпуно, што је и било повод њених сталних преврата и нереда.

У овој борби светлих Севераца, носилаца песме и апстрактног бога, и тамних људи са Средоземног Мора, борба Јелесеја и Атине, Еумолпа и Еректеја, Голијата и Давида, Келта и Римљана па затим и келтизованих Римљана и Картагине, — и јесте тајна коју, у најновије време, наслућује т. зв. нордијска концепција.

Тек после пунских ратова јављају се Анали Тита Ливија, који је пореклом из Умбрије, еминентно Келт, и ти Анали, нарочито о оснивању Рима, испредени су из неримских легенда. Отуда и неримски мит о ноћним састанцима Нуме и нимфе крај извора у светој шуми, која није римска. Али келтизам у римској држави је променљиве судбине и зато, касније, Тацит, иако је и сам из Умбрије, не помиње *lucus* као установу за коју

знају и Римљани, него као установу искључиво средњоевропску.

Из овога видимо да *lucus* није латински појам, а утврдили смо да није ни германски, па ни старокелтски.

Луг, израз највеће келтске светиње је, дакле, несумњиво српска реч. Али не само ово. Сва келтска племена поређана код Цезара (*De bello gall.*) носе српска имена: Брановићи, VII, 75; Лемовићи (Ломовићи) VII, 75; (и код Тацита *Герм. XI 19*); Беловици II, V, VIII; Латовићи I, као и имена келтских вођа: Думнори (кс) ħ ; Оргентри (кс) ħ; Верцигентори (кс) ħ; итд.; а, као што је већ напоменуто, за ознаку Немаца и Цезар и Тацит се служе словенском речју — *Nemetes* — *Nemates*.

Из овога се поставља питање откуда код Келта српски Луг и српска имена и има ли између једних и других, Келта и Срба односно Келта и Словена, каквог сродства, или је било узајамног утицаја, посредног или непосредног, у којим крајевима света, и у коме добу?

Izvor: www.svevlad.org.yu